

SZAKÁCS BORBÁLA*

Az internet szerepe az identitás- vizsgálatokban: módszertani eszköz vagy kutatandó nyilvános tér?

Olga Alekseeva, Hans-Georg Heinrich: *Ethnic Minorities of Central and Eastern Europe in the Internet Space: Content Analysis (ENRI-WEB)*. Peter Lang, Vienna, 2013, 130 p.

(http://www.enri-east.net/wp-content/uploads/ENRI-WEB_final-approved.pdf)¹

Olga Alekseeva és Hans-Georg Heinrich kutatása átfogó és újszerű próbálkozás a nemzeti kisebbségek – online térben megjelenő – identitásának összehasonlító elemzésére.² Alekseeva és Heinrich, az ENRI-WEB (ENRI: Interplay of European, National and Regional Identities – Európai, nemzeti és regionális identitások kölcsönhatá-

* Szakács Borbála, Budapesti Corvinus Egyetem TK, Politikatudomány MA, Budapest, egyetemi hallgató, szakacs.boro@gmail.com

¹ Bár az online elérhető pdf változat és a kiadott könyv tartalma megegyezik egymással, az oldalszámok nem. A kritika hivatkozásaiban végig a könyv szerinti oldalszámokat jelölöm.

² *Olga Alekseeva* a Minszki Állami Nyelvészeti Egyetemen szerzett diplomát német nyelv és irodalom valamint pedagógia szakokon, majd politikatudományból doktorált a Bécsi Egyetemen. Kutatási területe felöleli a rendszerváltáson átment kelet-európai országok politikáját, jogállamiságát és gazdaságát; valamint a demokrácia, civil társadalom és részvétel témaköreit.

Hans-Georg Heinrich a politikatudomány professzor emeritus-a, a Bécsi Egyetemen székel. Elismert kutató, konfliktus- és projektmenedzsment tapasztalattal rendelkezik a kelet-európai és posztszovjet térségben. Heinrich professzor emellett közpolitikai tanácsadóként dolgozott nonprofit intézményeknek és olyan nemzetközi szervezeteknek, mint az ENSZ vagy az EBESZ.

sai) kutatócsoport két vezetője kutatásukban 12, az Európai Unió keleti határvonala mentén élő nemzeti kisebbség online jelenlétének vizsgálatára vállalkoztak, felismervén az internetes tartalmak kínálta hatalmas elemzési lehetőséget. A vizsgált kisebbségek: a lettországi és litvániai oroszok, a lengyelországi beloruszok és ukránok, a magyarországi szlovákok, a szlovákiai és ukrainai magyarok, az ukrainai, fehéroroszországi és litvániai lengyelek, valamint az Oroszországban élő litvánok.³ A tanulmány egy átfogó kutatási projekt, az ENRI-East részeként készült, amely az EU keleti határvonala mentén élő nemzeti kisebbségek körében vizsgálta a nemzeti azonosságmin-ták létrejöttének és változásának kérdéseit.⁴

EU-finanszírozású projektről lévén szó, a tanulmány talán arra a legalkalmasabb, hogy az EU döntéshozói felmérjék, mi foglalkoztatja az Unió keleti határa mentén élő kisebbségeket. Összehasonlító jellege érdekes tanulságokat hordoz a kisebbségek önazonosságának reprezentációjáról, arról, hogy mit gondolnak az EU-ról, milyennek érzik jogi helyzetüket, s miként konstruálják meg (nemzeti) identitásukat. A tanulmány azonban nem alkalmas sem arra, hogy az egyes kisebbségek online nemzetépítéséről átfogóan tájékozdjunk, sem arra, hogy a nemzetiségi identitáskonstruálás internet-specifikus elemeinek megismeréséhez közelebb kerüljünk. Alekseeva-ék projekt tanulmányában az internetnek, az online tartalmaknak inkább egy újfajta módszertan megalapozásában van szerepe: az internet nem mint különleges társadalmi tér, hanem mint a

³ Arról, hogy miért épp ezek a kisebbségi közösségek képezték a vizsgálat tárgyát, részletes módszertani leírás található a kutatási projekt honlapján, itt: <http://www.enri-east.net/project-results/en/>.

⁴ Az ENRI-East kutatási projekt 2008–2011 között készült, az Európai Bizottság támogatásával, és alapvetően 4 témája volt: az identitások és kultúrák kölcsönhatása az anyaországok és kisebbségi nemzetrészeik között; az anyaország illetve a fogadó ország attitűdjei és politikái a nemzeti kisebbségi közösségek irányában; a kisebbségi közösségek önszerveződése és (politikai) reprezentációja; végül az útfüggőség, a nemzeti emlékezet, a jelen státusz és a szétszakított nemzetek várható jövője. A kérdések vizsgálatához a projekt során – a kritika tárgyát képező internetes tartalomelemzésen kívül – négy féle adatfelvételt végeztek: felvettek személyes kérdőíves interjúkat a vizsgált nemzeti kisebbségi csoportok körében; mélyinterjúkat készítettek a kisebbségek 12-12 tagjával; 4-4 félig irányított szakértői interjút készítettek kormányzati és nem-kormányzati szereplőkkel; valamint az ENRI-MUSIC keretén belül a kisebbségekhez köthető zenéket elemezték.

kisebbségi elitek diskurzusai összehasonlító elemzésének ideális terepe jelenik meg.

Az ENRI-WEB⁵ tehát alapvetően egy tartalomelemzés, melynek kiindulópontja az a kérdés volt, hogy „... miért és hogyan jelenítik meg magukat az etnikai csoportok az interneten?” (13. oldal). A vizsgálat során a kiválasztott 12 nemzeti kisebbségnek tulajdonítható internetes oldalakról elérhető szövegeket elemezték kvantitatív és kvalitatív szempontból, erre a célra kifejlesztett szoftverek segítségével. A web-projekt deklarált célja az volt, hogy az online elérhető formális és informális anyagok alapján feltárja, hogyan jelenik meg és épül föl a közbeszédben az etnikai identitás.

A tanulmány problematikussága a kutatás módszertani részénél kezdődik, mindenekelőtt ott, hogy miként választották ki az egyes kisebbségek esetében az elemzett szövegeket. Első lépésben azonosították a vizsgált nemzeti kisebbségekhez köthető oldalakat (adatbázisok illetve keresőszavak kombinációinak segítségével), melyeknek alapvetően négy formáját különböztették meg: a periodikákat, a híroldalakat, a kisebbségi szervezetek honlapjait, illetve a blogokat, fórumokat és személyes honlapokat. Ezekből az oldalakból választották ki kvalitatív – a szerkesztés/szerkesztőség és az olvasótábor kisebbségi kötődése illetve a tartalom explicit nemzetiségi-kisebbségi vonatkozásai –, és kvantitatív (minél több tartalom található az oldalon, annál jobb) szempontok alapján azokat az oldalakat, amelyekről később a vizsgált szövegeket kiemelték. Tehát minél több szöveg volt egy oldalon elérhető, annál nagyobb esélye volt bekerülni a mintába, külön előnyt élvezett továbbá a – fogalmilag csak a periodikák esetében értelmezhető – archívumok megléte. A cél az volt, hogy minden kisebbség esetén bekerüljön legalább egy periodika, illetve egy blog vagy fórum.⁶ Ezekről az oldalakról végül

⁵ A kutatást az átfogó ENRI projekt egyes más termékeiben ENRI-BLOG-ként is említik. (Így például a kutatás rövid összefoglalója, vagy a magyarországi szlovákokról szóló jelentés. Ezek mind elérhetők a kutatás eredményeinek oldalán: <http://www.enri-east.net/project-results/en/>

⁶ A módszertan részletes leírását – az oldalak kiválasztásától a tartalomelemzőkor használt klaszterek és fogalmak definiálásáig – a könyv a 17-56. oldalon tartalmazza. Kifejezetten a mintagyűjtésre vonatkozó rész a könyv 17-36. oldalán található, *Internet data collection* cím alatt.

kisebbségenként 30-30⁷ szöveget⁸ elemezték, teljesen függetlenül attól, hogy az adott kisebbséghez tartozók mennyi, a témában releváns oldalt tartanak fenn, illetve azokon mennyi és milyen minőségű szöveg jelenik meg.⁹ A legfontosabb azt megjegyezni, hogy csupán azokról az oldalakról kerülhetett szöveg a kutatásba, amelyek, azon túl, hogy a kisebbséghez tartozók készítették és olvasták, a megfelelő témákkal (értsd a kisebbségi közösség léte és mibenléte) és megfelelő mennyiségben (vagyis a nagy, tökeerős, folyamatosan megújuló oldalak előnyt élveztek) foglalkoztak.

A tanulmány legnagyobb hiányossága véleményem szerint éppen a kiindulópontja, illetve az ehhez a kiinduló kérdéshez társított módszertan. A kutatás (és így a tanulmány) ugyanis kifejezetten csak az etnikai identitás online térben való megjelenését volt hivatott vizsgálni, a választott módszertan következtében azonban teljességgel ignoránsá vált egy fontos tényezővel szemben, éspedig azzal, hogy az öndefiníció, az identitás, a kisebbségi jogok helyzete vagy a nemzetiségi közösségként való megmaradás kérdései mennyiben határozzák meg az adott kisebbség gondolkodását.

A projekt mintavételi folyamatában azt láttuk, hogy a később elemzésnek alávetett szövegeket kiválasztó szelekciós rendszer kifejezetten azt célozta, hogy azok az oldalak és szövegek kerülhessenek a tanulmány fókuszába, amelyek explicite a nemzeti identitással, a kisebbségiséggel foglalkoznak. A kutatás csak olyan szövegekkel foglalkozik tehát, amelyek az előbb említett kérdéseket taglalják, ezáltal nem képes (és nem is hivatott) mérni azt a nem kevésbé érdekes és értékes változót, hogy a kisebbségi közösségek online aktív részét – legyen szó tartalomfogyasztóról vagy előállítóról – mennyi-

⁷ Mint a szerzők írják, a kisebbségenkénti alminta 30-as elemszáma „kompromisszum a véletlenszerű és félig irányított mintavétel szigorú szabályai és a rendelkezésre álló időbeli és költségvetési korlátok között”. 32.

⁸ A tanulmányban a 'szöveg' (text fragment) egy elemzési egységet jelöl (a simstat és wordstat programokban). „Ezek lehetnek egyedi összefüggő szövegek, mint például egy cikk, vagy bármely szövegegység egy periodika honlapjáról, blogoldaláról vagy szervezetek honlapjairól.” A vizsgált szövegegység adott esetben tartalmazhatja a bejegyzéshez érkezett olvasói hozzászólásokat is. Mindezek mellett szövegegységnek minősülhetnek fórumokon talált párbeszéd, jelesen „rövid szöveges megjegyzések olyan csoportja, melyek egy adott cím alatt jelennek”. (17.)

⁹ Az egyetlen kivételt a magyarországi ukránok képezték, akikhez egyetlen honlap köthető, amelyről 10 szöveget elemezték.

ben foglalkoztatja kisebbségi volta, közösségi sajátosságai. Ezt a kérdést, azt gondolom, kár volt megkerülni – bár nyilvánvalóan nehezebb lett volna vizsgálni –, hiszen megtörténhet, hogy önmagában többet elmond egy adott kisebbség nemzeti identitásáról vagy a közösség helyzetéről az, ha keveset (vagy épp sokat) foglalkozik a kisebbségi létkérdésekkel, mint az, hogy amikor megteszi, miként teszi.

Izgalmas például, hogy míg ezen kutatás eredményei szerint a nacionalista beszédmód¹⁰ a lettországi orosz kisebbségre a legjellemzőbb a vizsgált közösségek közül, addig egy másik kutatás tanulságai szerint a lettországi orosz kisebbség tagjai trendszerűen a nemzetiségi létből való kitörésre, elszakadásra, egy globális identitás kialakítására használja az internetet. Alekseeva és Heinrich eredményei alapján a lettországi orosz kisebbség vizsgált írásainak 67%-a nemzeti orientációjú (59.), ugyanakkor Robert A. Saunders arra jutott *Ethnopolitics in Cyberspace*¹¹ című könyvében (melynek részét képezte a baltikumi orosz kisebbség körében végzett online-aktivitás vizsgálat), hogy a Lettországbán élő oroszok körében az internethasználat céljai közt hamar háttérbe szorul a nemzeti-nemzetiségi aspiráció, és elsősorban a személyes célok nyernek teret.¹² A(z online és offline felvett) kérdőíves vizsgálat eredményeiből Saunders azt találta, hogy „az internet kevésbé a nemzeti „agitáció” terepe, mint inkább a személyes fejlődés”,¹³ és hogy ezzel összefüggésben az internet inkább denacionalizálja a baltikumi orosz kisebbséget, minthogy megerősítené etnikai identitását. Azért is érdekes, hogy ezzel a kérdéssel egyáltalán nem foglalkoznak Heinrich-ék, mert a kutatás során lett volna olyan hely, ahol felmerülhetett volna a kérdés. Ilyen alkalom lehetett volna például, amikor konstatálták: vajmi kevés összefüggés van az egyes vizsgált kisebbségek esetén regisztrált releváns oldalak száma, és a között, mekkora a kisebbség lélekszáma, vagy mennyire elterjedt körükben az inter-

¹⁰ A tanulmányban „a nacionalizmus a nemzeti(ségi) jogok erőteljes kinyilatkoztatását és védelmét jelenti egyfelől, és a nemzet felsőbbrendűségének kinyilvánítását másfelől”. 45.

¹¹ Saunders, Robert A.: *Ethnopolitics in Cyberspace: The Internet, Minority Nationalism, and the Web of Identity*; Lanham, MD, Lexington Books, 2011, 232 p.

¹² Uo. 126.

¹³ Uo. 128.

nethasználat.¹⁴ Éppen a lettországi oroszok kapcsán a szerzők külön meg is jegyzik, hogy „nagy kisebbségek, mint a lettországi oroszok, megesik, hogy méretükhöz képest limitált mennyiségű [releváns] weblappal rendelkeznek” (27.o.).

A kutatás kiindulópontjának és a hozzárendelt módszertannak egy másik jellegzetessége, hogy, a nagy oldalak előnyben részesítése révén a pozícióban lévő elitiek diskurzusainak megismerését teszi lehetővé – és csakis arra alkalmas –, miközben az internet éppen azzal kecsegtet, hogy a véleménynyilvánítás tere kitágul, és olyanok is a diszkurzív tér aktív részeseivé válhatnak, akiknek azelőtt erre nem volt lehetősége. A tanulmány természetesen foglalkozik az internet ezen vonatkozásával, hiszen kiinduló tétele, hogy a marginalizált csoportok – így a nemzeti kisebbségek – az internet megjelenésével és elterjedésével egy új, gyors és olcsó, végtelen tárhelyének és elérésének köszönhetően pedig a pluralizmust elősegítő kommunikációs és artikulációs eszközt kaptak a kezükbe. A végtelen pluralizmus lehetősége azonban a kisebbségeken belül is megnyitja a különböző vélemények, gondolkodásmódok megjelenésének lehetőségét – a kutatás azonban kísérletet sem tesz arra, hogy felmérje: ebben a tekintetben másképp működik-e az online tér mint az offline (az internetes hálózathoz nem kapcsolódó közösségi kommunikáció), hogy megjelennek-e új hangok és szereplők, hogy a kisebb, adott esetben az online térben marginálisnak számító, mégis olvasóközönséggel bíró oldalak behoznak-e új gondolatokat a „kisebbségi mainstream”-mel szemben.

A kutatás, azt gondolom tehát, hogy megkerüli a vizsgált téma internet-specifikus vonatkozásait. Az ENRI-WEB kutatás internet-specifikuma annyiban merül ki, hogy az interneten található, amúgy az offline térnél valóban jóval tagoltabb szerkezetű forrásokból indul ki – ami egy új, gyors, és a komparatív kutatások eddig ismeretlen minőségének lehetőségével kecsegtető eszközrendszert és módszertant jelent, sokkal inkább, mint az internet-specifikus identitásteremtés és nemzetépítés feltárását.

Ezzel együtt és mindennek ellenére természetesen izgalmas megnézni, hogy az egyes kisebbségi csoportok mi mentén fogalmaz-

¹⁴ Az erre vonatkozó adat az ENRI-East projekt egy másik részprokejtjéből, az ENRI-VIS-ből (Values and Identity Survey) származott, melyben a kisebbségekhez tartozó személyek körében kérdőíves kutatást folytattak.

zák meg magukat, mi mentén konstruálódik nemzeti identitásuk, s ez hogyan jelenik meg az online térben. Nem kevésbé érdekes összehasonlítani, hogy a térség kisebbségi közösségeinek – saját diskurzusaik alapján – milyen a jogi helyzete, milyen viszony fűzi őket területi- vagy nyelvállamukhoz (saját- és „anya”-országukhoz¹⁵), vagy hogy milyen ideológiákat vallanak. Ennek kapcsán különösen izgalmasak és talán a munka legértékesebb részét képezik a tanulmány komparatív részének összegző megállapításai között azok az ábrák, amelyek elhelyezik a kisebbségeket egymáshoz való közelségük-távolságuk alapján. Ezek még akkor is érdekesek, ha gyanakvással kezelendők, hiszen a vizsgált szövegek alacsony száma és meglehetősen különböző jellege miatt kérdéses, hogy mennyiben reprezentatívak és mennyiben összevethetők.¹⁶ A klaszteranalízis eredményét mutató N-dimenziós csoport dendrogram és a 3-dimenziós csoport dendrogram mindenesetre megmutatják,¹⁷ hogy a vizsgált szövegek (és azok kulcsszavainak elemzése) alapján melyek azok a kisebbségi csoportok, melyeket azonos problémák foglalkoztatnak, hasonló identitáselemek mentén határozzák meg magukat, hasonló kihívásokkal néznek szembe – és melyek azok a kisebbségek, melyek valamely oknál fogva egészen másképp élik meg kisebbségi voltukat (90-91.). Egy ilyen átfogó komparatív elemzés tehát eddig nem ismert – vagy nehezen mérhető – összefüggéseket tárhat fel. Ezekről az összegző ábrákról leolvasható például, hogy míg az egyazon „anya”-országhoz kötődő kisebbségek jellemzően hasonlítanak egymáshoz a belső diskurzusaikat tekintve, addig a szlovákiai magyarok

¹⁵ Itt a kin-state magyarításáról volna szó, amelyet van aki „rokonországként” használ, amely viszont túl távoli a külhoni magyar állampolgárság, a médiaforgasztás, egyáltalán a magyar-magyar kapcsolatok intenzitása miatt. Ugyanakkor az anyaország kifejezés a magyar kisebbségkutatásban – különösen Felföldön – a harmincas években kolonizációs képzeteket is keltett. Azonban mivel napjainkra ez bevett politikai fogalomná vált, az idézőjelbe tett „anya”-ország formulával a fogalom analitikus használatára törekszem.

¹⁶ A szlovákiai magyarság esetében a szövegek fele blogokról érkezett, míg a lettországi oroszok esetén szervezetek honlapjairól.

¹⁷ Olyan grafikai ábrázolásról van szó, amely egyik esetben egy fa, amely egyik végén a kisebbségek helyezkednek el, másik vége pedig azt mutatja, összekötvén őket, hogy egy 0-1-es skálán mennyi közös van bennük az ismétlődő kulcsszavak milyensége és gyakorisága alapján; a másik esetben pedig egy 3 dimenziós térben helyezi el egymáshoz képest a kisebbségeket, szintén az ismétlődő kulcsszavak milyensége és gyakorisága alapján.

nem az ukrainai magyarokkal, hanem a litvániai és lengyelországi beloruszokkal mutatnak leginkább „hasonlóságot”, miközben a kárpátaljai magyarság és a magyarországi szlovákság leginkább egymással, de senki mással.

A szerzők azonban elmulasztják az eredmények nyomán tipologizálni a kisebbségeket, és nem csak hogy a miértekre nem keresik a választ, de azt sem mutatják be, hogy milyen változóknak köszönhetően született ez az eredmény. Nem tudjuk meg, hogy ezek a hasonlóságok/ különbözőségek milyen dimenziók mentén jelennek meg, hogy mik azok az identitáselemek vagy attitűdbeli változók, amik mentén a kisebbségek egy csoportja élesen megkülönböztethető a másiktól. Bár a dolgozat elején a vizsgált kategóriákat közlik, s az azok mentén való összehasonlítás eredményeinek egy részét is ismertetik, a klaszteranalízisnél nem derül ki, hogy ezek közül mi hogyan hatott a közösségek sajátosságainak létrejöttére.

Az egész szövegre jellemző, hogy az ilyen összefüggések bemutatására hivatott magyarázó részek – legyen szó egy-egy mondatról vagy egy teljes bekezdésről – teljesen ad hoc jelleggel jelennek meg. Néhány adat vagy trend tételes felsorolása után azokat összefüggésben értelmezik a szerzők,¹⁸ máshol azonban az adatok háttérének magyarázata teljesen elmarad, hiányérzetet keltve az olvasóban. Ez nem csak a klaszteranalízis értelmezésénél van így, ahol az ábrák és adatok tételes „felolvasásán” kívül nincs szöveges rész (s így az olvasó nem értheti meg közelebről, miben, és legfőképp miért mutat hasonlóságot két kisebbség, vagy éppen miben és miért tér el tőlük egy harmadik). Ez jellemző az egész szövegre: ez történik például az 58. oldallal kezdődő néhány oldalon keresztül, ahol az analízis eredményeinek ismertetésekor az adatok száraz táblálása mellé nem kapunk semmiféle fogódzót.¹⁹ Ezen túlmenően a meglévő magyarázó részekről is legtöbbször nehéz eldönteni, hogy

¹⁸ Ilyen például: „A litvániai beloruszok szövegeire a legjellemzőbb az optimista hozzáállás (43%), amely belorusz kisebbségi szervezetek ideológiájának és pátoszának következménye, ezek ugyanis politikailag lojálisak a belorusz kormányzathoz.” 63.

¹⁹ Ilyen részek követik egymást oldalakon keresztül: „A szociáldemokrácia nézetrendszere a lengyelországi ukránokra (50%), a fehéroroszországi lengyelekre (33%) és a litvániai beloruszokra (30%) jellemző. A liberális ideológiát leginkább a szlovákiai magyarok képviselik (40%), valamint az magyarországi szlovákok (20%) és az ukrainai magyarok (20%).” 60.

azok vajon a szerző(k) által levont következtetések, melyek alapját a vizsgált szövegek áttanulmányozása képezi; vagy általános helyzetértékelések, háttér információk előzetes tájékozottságra épülve; vagy esetleg a projekt többi résztanulmánya alapján levont kutatási eredmények, konklúziók.²⁰

Az összehasonlító rész után a tanulmány bemutatja a vizsgált kisebbségek online aktivitásának legfontosabb jellemzőit. Ez a leírás azonban nem alkalmas arra, hogy az egyes kisebbségek online jelenlétéről, tevékenységéről mélységében tájékozódjunk: a kisebbségi profilokra egyenként csak 1-2 oldal jut. Itt a szerzők – röviden és ad hoc jelleggel – bemutatják az egyes kisebbségek vizsgálatához használt híroldalakat, periodikákat és szervezeteket; majd pedig a kisebbségek szövegeiben megjelenő kulcsszavak gyakorisága és jellege alapján a közösségre vonatkozó jellemzőket villantanak fel, példákat hoznak és általános megállapításokat tesznek. Ezek a részek megint csak izgalmasak, de már kifejezetten gyanakvással kezelendők. Sem a vizsgált minta elemszáma, sem a módszertan nem garantálja ugyanis, hogy az adott kisebbségi közösség belső diskurzusait valóban reprezentáló szövegeket elemezték, azokat hűen leképező forrásokból. Az ukrainai magyarok esetében például 3 szervezet honlapjáról vizsgáltak szövegeket, melyek közül kettő szorosan köthető az Ukrainai Magyar Demokrata Szövetséghez (UMDSZ): maga az UMDSZ és az általa alapított Kárpátaljai Magyar Művelődési Intézet. A 3 vizsgált folyóirat közül pedig 2 megint csak az UMDSZ-hez köthető (Beregi Hírlap, Kárpáti Igaz Szó), a harmadikról (Ukrainai Magyar Krónika) pedig már a kutatás évében azt írja a Nemzeti Média- és Hírközlési Hatóság jelentése,²¹ hogy évek óta nem jelent meg (honlapja jelenleg sem elérhető). Az ilyen jellegű esetlegessé-

²⁰ Erre látunk példát például a könyv 66. oldalán, ahol a nemzeti tudatosság és a nyelvállamhoz való viszony adatainak (a tanulmányra jellemző) tételes és száraz felsorolása közben ilyen részeket találunk, hogy „egy kisebbségi közösség öntudatossága és a befogadó államban gyakorolt kommunikációs ereje szorosan összefügg a nyelvországához fűződő viszonyával. Egy kisebbség online jelenléte, illetve aktív részvétele a fórumokon és más platformokon szorosan összefügg a nemzeti, a nemzetállammal, a nemzeti kultúra és a nemzeti nyelv fejlettségével/fejlődésével. ...”

²¹ *Határon túli magyar nyelvű médiumok 2010-2011.* Kutatási jelentések. Szerk. Apró István, NMHH Médiatudományi Intézet, 2012.; online elérhető: http://nmhh.hu/dokumentum/151996/mediaregiszter_2011.pdf

geknek tudható be többek közt az az eredmény – még az összehasonlító részben –, mely szerint „az ukrainai magyarok esetén egyetlen eset sem volt, amely a közösségen belüli konfliktusra utalt volna” (69.).

Mindezek tükrében azt gondolom, a kutatás legnagyobb érdeme kétségtelenül az, hogy izgalmas első lépés a diskurzuselemzés egy új módszertani keretének megalkotásában, amely sokat adhat a kisebbségkutatás komparatív ágának. Ez a fajta átfogó kutatás a későbbiekben alkalmas lehet arra, hogy rámutasson azokra a helyekre, ahol potenciálisan strukturális összefüggések találhatók – lehetővé téve ezáltal olyan összefüggések vagy trendek későbbi feltárását, amelyekre más módszerekkel csak lassan és nehezen bukkanhattunk volna rá. Ilyen kérdés lehet, hogy miért hasonlít a szlovákiai magyarság öndefiníciója és attitűdje jobban a litvániai beloruszokéra, mint az ukrainai magyarságéra, és vajon mik azok az identitáselemek és társadalmi pozíciók, melyek teljesen egyedülállóvá teszik a magyarországi ukrániséget (91.). Ez a tanulmány ezekkel a kérdésekkel nem foglalkozik, mint ahogy nem is célja mélységében feltárni sem a nemzeti kisebbségek online identitáskonstrukcióját, sem az összefüggések vagy eredmények mértjeit.

A tanulmány átfogó képet fest az EU keleti határa mentén élő kisebbségek attitűdjeiről – illetve az elit azon részének attitűdjeiről, amelyik a kisebbségi lét és identitás kérdéseivel aktívan foglalkozik. Minthogy a mély megismerést sem a vizsgált szövegek mennyisége, sem a mintavétel módszertana nem segíti, a kutatás kevés újdonságot tartogat azok számára, akik a téma elkötelezettjei. Összehasonlító része ugyanakkor így is érdekes és elgondolkoztató adatokat tartalmaz, melyekből új összefüggések és továbbgondolásra érdemes szempontok tárulhatnak fel: vajon miért jellemzőbb a vizsgált ukrán, magyar és szlovák kisebbségekre a nyelvállamhoz való „kritikai hozzáállás”, mint a többi közösségre (68.); vagy hogy miért jellemzőbb az ukrainai és szlovákiai magyarságra „az elfogult” beszédmód, mint a térség legtöbb (vizsgált) kisebbségére (61.)?